

Prof. dr hab. Janina Zbierska
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Katedra Ekologii i Ochrony Środowiska

dr hab. Roman Jaszcak
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Katedra Urządzania Lasu

K o r e f e r a t
dotyczący oceny oddziaływania na środowisko planowanego przedsięwzięcia
polegającego na budowie zbiornika wodnego Lutynia,
na terenie gmin Dobrzyca i Kotlin w woj. wielkopolskim

Wstęp

Opinię sporządzono na podstawie decyzji Prezydium Regionalnej Komisji Ochrony środowiska w Poznaniu w nawiązaniu do pisma Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu nr WOO-II.0012.I2011.EK z dnia 30 marca 2011 r.

Podstawą sporządzenia opinii (koreferatu) były następujące dokumenty:

- 1) raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko dla inwestycji „Zbiornik wodny Lutynia, gm. Dobrzyca i Kotlin” woj. wielkopolskie, sporządzony przez zespół autorów w składzie: dr inż. Tomasz Zgoła i mgr inż. Michał Juszcak, zatrudnionych w firmie Eko Ocena – Biuro Projektowe S.C. w Poznaniu.
- 2) Aneks do ww. Raportu sporządzony przez zespół autorów w składzie: mgr inż. Aleksander Lipiński – Prezes Biura Studiów i Projektów Budownictwa Wodnego HYDROPROJEKT Poznań Sp. z o.o., UPR. Nr 316/77/Pw, specjalność: melioracje wodne; mgr inż. Maciej Wojtkowiak – Projektant, UPR. Nr WKP/0213/ZOOK/06, spec. Konstrukcyjno-budowlana, obiekty gospodarki wodnej i melioracji wodnych; dr inż. Tomasz Zgoła; mgr inż. Michał Juszcak.
- 3) Wyjaśnienia Wielkopolskiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych w Poznaniu - Rejonowy Oddział w Ostrowie Wielkopolskim, przesłane do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Poznaniu pismem z dnia 14 marca 2011 r. oraz wyjaśnienia autorów ww. Raportu dołączone do tego pisma.

Wielkopolski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Poznaniu - Rejonowy Oddział w Ostrowie Wielkopolskim w dniu 17.06.2010 roku złożył do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu wnioski w sprawie wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach dla przedsięwzięcia „Zbiornik wodny Lutynia, gm. Dobrzyca i Kotlin”, wraz z ww. raportem o oddziaływaniu na środowisko tego przedsięwzięcia. W odpowiedzi na wezwanie RDOŚ o uzupełnienie raportu w dniu 27 grudnia 2010 r. został złożony aneks do raportu oraz pismo z dnia 14 marca 2011 r. wraz z wyjaśnieniami do sprawy.

Raport został przygotowany w sposób zgodny z ustawą z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2008 r. nr 199 poz. 1227 ze zm.). Przedstawiono opis planowanego przedsięwzięcia, opis elementów abiotycznych i biotycznych środowiska, scharakteryzowano przewidywane oddziaływania na środowisko, obszary chronione oraz ludzi i zabytki. Omówiono oddziaływanie planowanego przedsięwzięcia w fazie budowy oraz eksploatacji, dokonano także analizy 3 wariantów przedsięwzięcia oraz wariantu 0 (zerowego). Większość zagadnień została w raporcie przedstawiona zgodnie z wymaganiami ustawowymi.

Zastrzeżenia budzi charakterystyka warunków hydrologicznych, słabe uzasadnienie budowy zbiornika potrzebami nawodnieniowymi w rolnictwie oraz funkcją przeciwpowodziową, ocena oddziaływania planowanego przedsięwzięcia na krajobraz i elementy przyrodnicze oraz zakres działań minimalizujących szkody i kompensacyjnych, a także ocena jakości wód i zakres monitoringu porealizacyjnego.

I

Wybrane elementy opisu przedsięwzięcia

Planowany zbiornik Lutynia to obiekt małej retencji wód, o parametrach przy normalnym poziomie piętrzenia (NPP) wynoszących:

- powierzchnia – 54,7 ha,
- długość – 3490 m,
- średnia szerokość – 168 m,
- średnia głębokość – 2,3 m,
- pojemność – 1255 tys. m³.

Piętrzenie wody uzyska się poprzez przegrodzenie doliny zaporą ziemną na rzece Lutyni w 43+300 km. W okresie od 1 stycznia do 31 stycznia w zbiorniku będzie utrzymywany minimalny poziom piętrzenia na rzędnej MinPP = 123 m n.p.m. W tym czasie zbiornik będzie zajmował powierzchnię 34,9 ha. Od 1 lutego do 30 kwietnia jego lustro wody będzie podnoszone do poziomu normalnego piętrzenia NPP = 124,25 m n.p.m., w wyniku czego powierzchnia zbiornika wzrośnie do 54,7 ha. W przypadku wysokich przepływów w tym okresie piętrzenie może osiągnąć poziom maksymalny MaxPP = 124,75 m n.p.m., a powierzchnia wzrosnąć nawet do 61,9 ha. Normalny stan piętrzenia wody będzie utrzymywany do 30 września, po czym zbiornik będzie stopniowo opróżniany do końca listopada do rzędnej MinPP = 123 m n.p.m. i powierzchni 34,9 ha. Objętość zbiornika wynosząca przy normalnym piętrzeniu (NPP) 1,255 mln m³ będzie maleć do 0,696 mln m³ przy MinPP, tj. o 44,5%. Powierzchnia będzie się w tym czasie zmniejszać o 36%.

Podstawowymi zadaniami zbiornika będą (Raport str. 4):

- przechwytywanie przepływów powodziowych z górnej zlewni Lutyni, stanowiących zagrożenie dla środkowego i dolnego biegu rzeki, transformacja fali powodziowej;
- alimentowanie przepływów niżówkowych;
- gromadzenie wody do nawodnień rolniczych;
- poprawa warunków wodnych w glebie w otoczeniu zbiornika;
- poprawa walorów przyrodniczych środowiska naturalnego;
- wykorzystanie w przyszłości wody i terenów przy zbiorniku dla wypoczynku, sportów wodnych i wędkarstwa.

Planowaną inwestycję sklasyfikowano jako przedsięwzięcie celu publicznego w rozumieniu Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. nr 80 poz. 717 ze zm.). Została ona uwzględniona w obowiązującym planie zagospodarowania przestrzennego Gminy Dobrzyca.

Przepływy wody w rzece Lutyni są sterowane za pomocą czterech jazów w km: 27+200, 26+800, 16+215 oraz 8+750. Planowany zbiornik Lutynia prawdopodobnie spowoduje przeobrażenie reżimu hydrologicznego na krótkim odcinku poniżej zapory. Obowiązkiem Inwestora będzie utrzymanie poniżej zapory przepływu nienaruszalnego $Q_{\text{nienaruszalny}} = 0,025 \text{ m}^3/\text{s}$ przyjętego jako 50% przepływu SNQ. Przepływ średnioroczny w rzece w przekroju planowanej zapory określono na poziomie SSQ = $0,32 \text{ m}^3/\text{s}$, przepływ dyspozycyjny $Q = 0,295 \text{ m}^3/\text{s}$, przepływ średni w okresie lata SQL = $0,168 \text{ m}^3/\text{s}$, a przepływ średni z niskich $Q = 0,096 \text{ m}^3/\text{s}$.

W raporcie poddano ocenie 3 warianty przedsięwzięcia oraz wariant zerowy (bez realizacji). Analizowane warianty to: wariant Ia – uszczelnienie skarpy odwodnej zapory ekranem żelbetowym,

wariant Ib – uszczelnienie skarpy odwodnej zapory ekranem z folii PEHD, wariant II – możliwość pobudowania małej elektrowni wodnej, wariant III – duży zbiornik z poziomem maksymalnego piętrzenia 126,50 m n.p.m.

W planowanym zbiorniku przewidziano zapewnienie wody do nawodnień 85 ha gruntów rolnych, przy zapotrzebowaniu 0,03 m³/s (raport str. 46). Jako uzasadnienie nawodnieniowej funkcji zbiornika podano informację, że „Wielkopolska jest regionem częstszego występowania posuch zagrażających uprawom roślin. Długotrwały brak opadów powoduje wyczerpanie wilgoci w glebie. Deficyt deszczu w ... istotnie przyczynia się do zmniejszenia plonów, na skutek między innymi obumierania roślin. Pełne wykorzystanie pobudowanego zalewu do nawodnień będzie możliwe dopiero po rozbudowaniu systemu nawodnień”. „Rezultaty nawodnień będą miały odzwierciedlenie we wzroście plonów, a także w ograniczeniu strat w produkcji rolnej, spowodowanej niedoborem wody w okresach dotkliwej suszy. Pozytywnym skutkiem dla rolnictwa, a zatem i ludzi, zaraz po oddaniu zbiornika do eksploatacji będzie wzrost uwilgotnienia gruntów przylegających do zalewu poprzez podsiąkanie zmagazynowanej wody”. Charakteryzując rolnictwo Gmin Dobrzyca i Kotlin podano, że powszechne jest rolnictwo „niekonwencjonalne”, nie objaśniając co oznacza to określenie. Dodano również, że w ostatnich latach powstały w tych gminach liczne małe zakłady przetwórcze płodów rolnych. Nadmieniono także, że „w województwie wielkopolskim wielkość zapotrzebowania wody do nawodnień podsiąkowych, w okresie wegetacyjnym (od kwietnia do września), dla roku suchego dla użytków zielonych wynosi 3250 m³/ha (nie podając źródła tych danych). Na tle tych danych stwierdzono, że planowany zbiornik o pojemności przy NPP = 1255 tys. m³ może mieć znaczący udział w ogólnym bilansie wodnym dla regionu Wielkopolski. W aneksie do raportu (pkt XII.10) dodano, że nawodnienia podsiąkowe nie wystąpią, ponieważ Zbiornik Lutynia położony ma być w mocno wciętej dolinie, przez co wpływ na tereny przyległe będzie znikomy.

Jako uzasadnienie funkcji przeciwpowodziowej przytoczono dane o udokumentowanych stratach spowodowanych powodzią w zlewni rzeki Lutyni (Raport str. 78-79):

- W 1979 roku w czasie wiosennych roztopów zostały zalane Stawy Raszewy (42 ha), drogi gminne na długości 2,5 km, grunty na terenie gmin Kotlin, Jarocin i Żerków na powierzchni 1200 ha, a zatory zniszczyły most w miejscowości Śmiełów - straty oszacowano na 12,0 mln zł.
- W 1985 roku w czasie obfitych opadów w lipcu zanotowano największą powódź (woda 500 letnia) zalane zostało 2450 ha w gminach Dobrzyca, Kotlin, Jarocin i Żerków, w tym kilkadziesiąt gospodarstw (ewakuowano ludzi i zwierzęta) – straty oszacowano na 13,2 mln zł.
- W 1997 roku w wyniku wiosennych roztopów odnotowano zalanie gruntów przyległych do rzeki na powierzchni 800 ha (nie podano w której części rzeki).
- W 2006 roku wysokie wody letnie zalały ogródki działkowe w miejscowości Wilkowyje (straty oszacowano na 300 tys. zł). W miejscowości tej odnotowano również wysoki stan wody w rzece w 2010 roku.

Podano także, że corocznie w wyniku spływu wysokich wód wiosennych i letnich zalewanych jest 400-600 ha użytków rolnych (w tym 60% to grunty orne), na terenie wsi Magnuszewice, Wyszki, Twardów i Wola Książęca w gminie Kotlin, Wilkowyja i Słupia w gminie Jarocin oraz Parzewnia, Żółków, Ludwików i Raszewy w gminie Żerków. Zniszczeniu ulegają głównie uprawy polowe oraz infrastruktura drogowa.

Uwagi!

1. *W ogólnej charakterystyce przedsięwzięcia i jego lokalizacji nie przedstawiono charakterystyki zlewni rzeki Lutyni, zwłaszcza górnej części do planowanego zbiornika, w tym jej zasięgu (brak mapy zlewni), sposobów zagospodarowania, utworów geologicznych i rodzajów gleb, lesistości, zabudowania itd. Są to ważne czynniki wpływające na warunki hydrologiczne i jakość wód w rzece oraz stan planowanego zbiornika.*
2. *Planowany zbiornik Lutynia będzie miał niekorzystne cechy morfometryczne, sprzyjające dużej podatności na degradację. Będą to głównie: małą głębokość średnia (2,3 m przy NPP), wydłużony*

kształt (długość 3490 m i szerokość 168 m przy NPP) i długa linia brzegowa przy małej objętości wody oraz duże wahania poziomu wody w ciągu roku wynoszące 1,25 m między NPP i MinPP (tj. 54% średniej głębokości) oraz 1,75 m między MaxPP i MinPP (tj. 76% średniej głębokości). Regularne piętrzenie i spuszczenie wody w ciągu roku będzie powodowało znaczne zmiany powierzchni zbiornika z 54,7 ha przy NPP do 34,9 ha przy MinPP, tj. o 36%. Przy MaxPP powierzchnia zalewu będzie się zwiększać do 61,9 ha, tj. o 13% w stosunku do NPP. Będzie się to wiązało z cyklicznym przesuwaniem linii brzegowej lustra wody i odsłanianiem dużych powierzchni dna zbiornika, co utrudni ukształtowanie typowej strefy litoralnej w zbiorniku, pełniącej funkcje ochronne dla akwenu, a także będzie sprzyjało występowaniu erozji, gromadzeniu osadów i szybkiej ich mineralizacji. Przy ponownym zalaniu odsłoniętych części dna będzie następowało intensywne uwalnianie składników pokarmowych i związków humusowych i ich przenikanie do wody, powodując pogorszenie jej jakości. Istotne zagrożenie dla stanu i funkcjonowania zbiornika będą stwarzać procesy eoliczne oraz erozyjne i denudacyjne, które spowodują wprowadzanie do zbiornika dużych ilości materiału sedymentacyjnego, przyczyniając się do szybkiego wypłykania i starzenia się zbiornika. W ocenie oddziaływania nie przeanalizowano tempa tego procesu i nie przedstawiono działań mających na celu przeciwdziałanie wypłykanii się zbiornika oraz sposobu zagospodarowania lub unieszkodliwiania osadów usuwanych ze zbiornika.

3. Charakteryzując w Raporcie przepływy charakterystyczne w rzece Lutyni podano, że w przekroju zapory wynoszą one: $SSQ = 0,32 \text{ m}^3/\text{s}$ (str. 14, 58, 61, 66, 67) i $Q_{\text{nienaruszalny}} = 0,025 \text{ m}^3/\text{s}$ (str. 14, 59). Te same wartości podano w tabeli 3 (str. 19) jako przepływy charakterystyczne w przekroju Raszewy (za okres 1951-2000): $SSQ = 0,320 \text{ m}^3/\text{s}$, $SNQ = 0,050 \text{ m}^3/\text{s}$, $Q_{\text{nienaruszalny}} = 0,025 \text{ m}^3/\text{s}$, tymczasem na str. 66 podano dla przekroju Raszewy wielkość przepływu $SSQ = 1,71 \text{ m}^3/\text{s}$ (3 wiersz od góry) i SSQ dla roku $= 1,58 \text{ m}^3/\text{s}$ (Tabela 17). Zapora ma być zlokalizowana w górnym odcinku rzeki w okolicy miejscowości Wilcza, przekrój Raszewy natomiast zlokalizowany jest w dolnym odcinku rzeki. Dlatego przedstawione nieścisłości rodzą wątpliwość co do prawidłowości wykonanych obliczeń i przedstawionych wskaźników hydrologicznych. Charakterystykę parametrów hydrologicznych przedstawiono wyłącznie jako wartości średnie, natomiast nie przedstawiono warunków hydrologicznych zbiornika i zarządzania wodami w warunkach ekstremalnych, w szczególności okresach suszy, kiedy zapotrzebowanie na wodę do nawodnień jest największe, a zasilanie wodą najmniejsze.
4. Główne funkcje zbiornika są w analizowanych dokumentach przedstawiane w różny sposób, niekiedy sprzeczny. W raporcie i aneksie podano na pierwszym miejscu, że funkcją podstawową zbiornika jest funkcja przeciwpowodziowa, a na dalszych miejscach wymienia się alimentowanie przepływów niżówkowych i retencję wody do nawodnień rolniczych. W wyjaśnieniach zawartych w piśmie z dnia 14.03.2011 r. (pkt III) Inwestor podkreśla, że główną funkcją planowanego zbiornika jest retencja wody dla rolnictwa i przeciwdziałanie suszy, a z uwagi na małą pojemność nie zredukuje on fali powodziowej do minimum tylko obniży prawdopodobieństwo jej wystąpienia. W raporcie i aneksie podano również, że zbiornik może pełnić funkcje rekreacyjne i podnieść atrakcyjność terenu, nie dokonano jednak analizy wpływu zbiornika na przekształcenia terenu wokół zbiornika na potrzeby rekreacji (zmiany użytkowania, zabudowa, ruch ludzi i sprzętu, usługi itp.) oraz odwrotnej presji tych elementów na stan zbiornika. W wyjaśnieniach załączonych do pisma z dnia 14.03.2011 r. (pkt. VII.4) stwierdzono, że funkcje kąpieliskowe nie są celem tego projektu inwestycyjnego. Tymczasem w planie zagospodarowania przestrzennego gminy Dobrzyca przewidziano już możliwość budowy przystani i pomostów przy planowanym zbiorniku.
5. W raporcie i ww. wyjaśnieniach wykazano, że planowany zbiornik spowoduje przeobrażenie reżimu hydrologicznego w dolinie Lutyni na krótkim odcinku poniżej zapory, natomiast w dalszym biegu rzeki przypływ jest sterowany za pomocą czterech jazów. Biorąc pod uwagę potrzebę alimentowania przepływów niżówkowych i zmniejszenie ryzyka powodzi w górnym biegu rzeki należałoby rozważyć zamiast planowanego Zbiornika Lutynia wybudowanie kolejnego jazu, o znacznie mniejszym stopniu ingerencji w środowisko przyrodnicze i bez tak szerokich negatywnych

skutków środowiskowych i społeczno-gospodarczych. Pozwoli to na wykorzystanie istniejącego potencjału retencji korytowej i dolinowej.

6. Analizowane w raporcie warianty przedsięwzięcia mają charakter wyłącznie techniczny i nie spełniają w pełni wymogu wariantowości w rozumieniu Art. 66 pkt 5 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 ze zm.). Jako wariant najkorzystniejszy dla środowiska uznano wariant zerowy (bez realizacji przedsięwzięcia, Raport str. 41), natomiast nie analizowano wariantu alternatywnego dla środowiska, np. z rozwiązaniami proekologicznymi w zakresie alimentowania przepływów i przeciwdziałania powodzi, czy budową zbiornika na potrzeby nawodnieniowe w innym miejscu (przy mniejszych szkodach środowiskowych). Częściowo element ten uwzględnia wariant III. Przedstawiona w tabeli 9 analiza kosztów i korzyści wynikających z realizacji poszczególnych wariantów jest zbyt uproszczona i nie uwzględnia wielu istotnych elementów, np. strat w faunie i florze, strat wartości krajobrazowych. Wymienione elementy uwzględniono natomiast jednostronnie po stronie korzyści, nie opisując ich bliżej. Opierając się na przedstawionych w Raporcie opisach można zakładać, że ilość, naturalność i wartość przyrodnicza istniejących elementów, które zostaną przez budowę zbiornika zniszczone, jest znacznie większa niż spodziewana wartość nowych elementów, które mogą powstać w warunkach zmienionych realizacją przedsięwzięcia. Nadmiernie uproszczona jest również ocena oddziaływań wynikających z istnienia przedsięwzięcia przedstawiona w tabeli 19. Nie uwzględniono m.in. skutków oddziaływań na krajobraz, w tym oddziaływań pośrednich, wtórnych i skumulowanych (np. przez zmianę użytkowania terenów przyległych do zbiornika na potrzeby rekreacji), oddziaływań skumulowanych, krótko- i średnioterminowych na zwierzęta (wynikających np. ze niszczenia siedlisk dla par łęgowych i konieczności poszukiwania nowych nisz ekologicznych). Syntetyczna ocena oddziaływań przedsięwzięcia w fazie budowy i w trakcie eksploatacji, przedstawiona w tabeli umieszczonej w aneksie, zawiera oceny niedoszacowane, przeszacowane i obciążone błędem. Oceny niedoszacowane: w fazie budowy zbiornika będzie występował bardzo negatywny wpływ na rośliny i zwierzęta (będą całkowicie niszczone ich siedliska), na jakość wód powierzchniowych i walory krajobrazowe (oceniony jako negatywny). Oceny przeszacowane to np. bardzo pozytywny wpływ w trakcie eksploatacji na dobra materialne i ludzi, podczas gdy w raporcie i wyjaśnieniach do pisma z dnia 14 marca 2011 roku wykazano, że funkcja przeciwpowodziowa będzie stosunkowo niewielka na krótkim odcinku rzeki poniżej zapory. Przeszacowano również pozytywny wpływ zbiornika w trakcie eksploatacji na zwierzęta, bowiem dla wielu z nich zbiornik będzie przeszkodą w ich migracji o oddziaływaniu negatywnym. Błędem obciążona jest ocena wariantu zerowego, ponieważ w raporcie uznano go za wariant najkorzystniejszy dla środowiska (str. 41). W takim ujęciu istniejące elementy przyrodnicze i ich funkcje ekosystemowe oraz walory krajobrazowe powinny być oceniane jako wartości dodatnie (a nie neutralne).
7. Przedstawione uzasadnienie budowy Zbiornika Lutynia dla zaspokojenia potrzeb nawodnień rolniczych należy uznać za niewystarczające. Przedstawione informacje jedynie o planowanej powierzchni nawadnianej (85 ha) oraz o wpływie nawodnień na wzrost plonów są zbyt ogólne. Podejmując decyzję o realizacji tak kosztownego przedsięwzięcia, o bardzo szerokim zakresie ingerencji w przestrzeń przyrodniczą i wielu negatywnych skutkach dla środowiska i zasobów przyrody, należałoby mieć dokładne rozpoznanie potrzeb nawodnieniowych i pewność, że określone rolnicy takie nawodnienia będą wykonywać. W przedłożonej dokumentacji nie przedstawiono żadnej wiarygodnej informacji o tym, ilu rolników jest rzeczywiście zainteresowanych nawodnieniami i jakie uprawy mają być nawadniane (polowe, czy użytki zielone). Rodzaj upraw planowanych do nawodnień ma istotne znaczenie dla określenia wymaganej jakości wody. Nie przeprowadzono żadnej analizy ekonomicznej opłacalności planowanych nawodnień, w stosunku do kosztów planowanego przedsięwzięcia. Nie wykazano np. czy uzyskana wyższa plonów na nawadnianej powierzchni 85 ha zrekompensuje straty wynikające z utraty funkcji produkcyjnych wyciętych lasów, zalanych użytków zielonych, czy zlikwidowanego

gospodarstwa rolnego. Przyjęcie założenia, że dokładne zapotrzebowanie na wodę będzie wynikało z wydawanych w późniejszym etapie pozwoleń wodno-prawnych na wnioski składane przez rolników oraz że wzrost plonów leży w interesie rolników, a nie w gestii Inwestora, nie może być zaakceptowane. Może się bowiem okazać, że rolnicy nie wystąpią z takimi wnioskami i nie będą realizować nawodnień (np. z uwagi na niekorzystną koniunkturę w rolnictwie, rosnące koszty produkcji i pogarszającą się opłacalność), wówczas główny cel budowy zbiornika staje się bezzasadny. Wniosek o pozytywnym wpływie przedsięwzięcia na ludzi poprzez nawodnienia wydaje się za daleko idący. Wykonywanie nawadniania roślin na polach uprawnych nie ma bezpośredniego oddziaływania na ludzi. Może jedynie pośrednio wpłynąć na poprawę efektywności gospodarowania i status ekonomiczny pojedynczych rolników. W analizowanym przypadku występuje jednocześnie likwidacja jednego gospodarstwa, co należy uznać za negatywne oddziaływanie na ludzi związanych z tym gospodarstwem.

8. Przedstawione w Raporcie przypadki wystąpienia powodzi w zlewni rzeki Lutyni dotyczą głównie środkowego i dolnego odcinka rzeki i tylko w 1979 roku objęły obszar gminy Kotlin, a w 1985 roku obszar gmin Dobrzyca i Kotlin, na terenie których ma być zlokalizowany planowany zbiornik wodny. Nie przedstawiono w Raporcie mapy przedstawiającej rozmieszczenie i zasięgi obszarów objętych zalewami, dlatego trudno ocenić przestrzenną skalę tego zjawiska i ryzyko występowania powodzi w strefie oddziaływania planowanego zbiornika. Takie przybliżone obszary zagrożone powodzią zaznaczono w planie zagospodarowania przestrzennego gminy Dobrzyca, do którego należało sięgnąć. W wymienionym planie zagospodarowano przestrzennego wprowadzono także zakaz zabudowy terenów objętych ryzykiem powodzi.
9. Podano natomiast informację, że zniszczeniu ulegają głównie uprawy polowe oraz infrastruktura drogowa. Nasuwa się pytanie, czy tereny objęte ryzykiem zalania są właściwie użytkowane (np. jako trwałe użytki zielone, a nie uprawy polowe). W dalszych obliczeniach przedstawionych na str. 66-70 Raportu oraz w Aneksie do Raportu (pkt XI.7) wykazano, że planowany zbiornik Lutynia będzie zmieniał warunki hydrologiczne na wodach pochodzących z ok. 16,5% powierzchni zlewni i modyfikował reżim hydrologiczny na stosunkowo krótkim odcinku biegu Lutyni poniżej zapory, do przejęcia wód większych dopływów. Zacytowano badania mówiące o tym, że skuteczność ochrony przeciwpowodziowej zbiorników zaporowych spada do zera, gdy przyrost powierzchni zlewni czterokrotnie przekracza areal zlewni zamkniętej zbiornikiem. W przypadku analizowanej rzeki Lutyni powierzchnia zlewni przy ujściu rzeki jest sześciokrotnie większa niż powierzchnia zlewni zamkniętej planowanym zbiornikiem. Dlatego można wnioskować, że modyfikujący wpływ zbiornika na redukcję wezbrań w dolnym odcinku rzeki, gdzie zalewy głównie występują, będzie niewielki, natomiast decydujące znaczenie w kształtowaniu warunków wodnych tego obszaru mają wody rzeki Warty oraz oddziaływanie cofkowe wód rzeki Lutyni.

II

Wpływ planowanego zbiornika na lasy

Na podstawie dokonanej oceny oddziaływania planowanego zbiornika Lutynia na środowisko można stwierdzić, że planowane przedsięwzięcie „Zbiornik Lutynia gm. Dobrzyca i Kotlin” będzie negatywnie oddziaływać na elementy przyrodnicze w postaci zasobów leśnych oraz zbiorowisk roślinności łąkowej zlokalizowanych w dolinie rzeki Lutyni. Negatywne oddziaływanie dotyczy głównie szaty roślinnej zlokalizowanej w czaszy planowanego zbiornika, która ulegnie całkowitemu zniszczeniu.

Zostanie wyciętych 12,93 ha lasów, w tym 10,39 ha drzewostanów Nadleśnictwa Taczanów oraz 2,54 ha drzewostanów nie stanowiących własności Skarbu Państwa, które łącznie zajmują 23,64% planowanej powierzchni zbiornika. Zinventaryzowano łącznie 1471 drzew i 3,70 ha zakrzaczeń (strona 22, rozdział 5.2.). Wiek drzewostanów waha się od 26 do 140 ha. Są to głównie

cztery typy lasów liściastych: żyzny ols porzeczkowy *Carici elongatae-Alnetum*, łęg jesionowo-olszowy *Fraxino-Alnetum*, grąd *Galio sylvatici-Carpinetum* oraz kwaśna dąbrowa trzcinnikowi *Calamagrostio-Quercetum*. W całkowitej powierzchni lasów przewidzianych do wycięcia aż 41,22% stanowią lasy o dużych zdolnościach retencyjnych, a dwa typy siedlisk (łęg jesionowo-olszowy *Fraxino-Alnetum*, grąd *Galio sylvatici-Carpinetum*) znajdują się w Załączniku I Dyrektywy Siedliskowej 92/43/EWG. Dodatkowo grąd zaliczany jest na obszarze Wielkopolski do zespołów roślinnych zagrożonych wymarciem.

W raporcie oraz aneksie do raportu przeprowadzono dokładną ocenę zdolności retencyjnych lasów (str. 27-31). Wykazano, że lesistość czaszy zbiornika wynosi 23,64% (powierzchnia lasów do wycięcia to 12,93 ha), w tym udział lasów o dużych zdolnościach retencyjnych wynosi 41,22% (tj. 5,33 ha). Przytoczono liczne badania potwierdzające istotne znaczenie lasów w modyfikowaniu odpływu wody ze zlewni (m.in.: wg Szymańskiego „zwiększenie zalesienia o 10% w powierzchni małych zlewni nizinnych powoduje 2-krotne zmniejszenie odpływu”, wg Dębskiego – „las mogą ograniczać koncentrację fali powodziowej;”, wg Baca „zwiększenie lesistości zwiększa w znacznym stopniu opady i odpływy”, wg Mathes’a „w lasach dłuższy jest okres retencji śniegu o 5-17 dni”, „rola lasu w zmniejszaniu wielkości spływu powierzchniowego, który zamienia się na odpływ podziemny jest znaczna”). Wykazano również, że układ lasów w analizowanej zlewni rzeki Lutyni jest niekorzystny z uwagi na małą lesistość w górnej części zlewni, sprzyjająca szybkiemu odpływowi wody oraz większe zalesienie doliny rzecznej w dolnym odcinku biegu rzeki, co sprzyja kumulacji fali powodziowej. W konkluzji uznano jednak, że ta retencja leśna na obszarze planowanego zbiornika nie ma istotnego znaczenia w porównaniu z planowaną retencją zbiornika Lutynia. Powołując się na badania Dębskiego (1959), dotyczące wpływu lasu na retencję wodną i przeciwdziałanie powodzi, na stronie 28 raportu wskazano na potrzebę zwiększenia lesistości i funkcji retencyjnej przede wszystkim w górnej części zlewni.

W ramach działań minimalizujących negatywny wpływ projektowanego zbiornika Lutynia zrezygnowano z wycinki drzewostanów pomiędzy linią normalnego (124,25 m n.p.m.) a maksymalnego (125,25 m n.p.m.) piętrzenia wody w zbiorniku retencyjnym, wobec bardzo małego prawdopodobieństwa podtopienia drzewostanów w tej strefie (raz na 200 oraz raz na 500 lat). Zaplanowano także nasadzenia drzew wokół przyszłego zbiornika na brzegach niezalesionych, nie podano jednak liczby drzew i powierzchni przewidzianej do zadrzewienia.

Uwagi!

1. Sporządzony opis obszarów leśnych zawiera szereg nieścisłości:

- a) Na stronie 22 (a także m.in. 35 i 91) zapisano, że drzewostany nadleśnictwa Taczanów zajmują powierzchnię 10,36 ha, a na stronie 27 że 10,39 ha. Analogicznie na stronie 55 w jednym akapicie podano, że powierzchnia drzewostanów Nadleśnictwa Taczanów wynosi 10,36 ha, a w zamieszczonej zaraz poniżej tabeli podaje się powierzchnię 10,39 ha. Przy uwzględnieniu powyższej uwagi oraz faktu, że powierzchnia lasów nie stanowiących własności Skarbu Państwa wynosi 2,54 ha, wychodzi łączna powierzchnia lasów odpowiednio 12,90 i 12,93 ha. Na stronach 27 i 28 przy obliczaniu wskaźnika lesistości czaszy zbiornika i stosunku powierzchni lasów o dużej zdolności retencyjnej w odniesieniu do całkowitej powierzchni lasów zapisano, że całkowita powierzchnia lasów wynosi 12,93 ha. Dodatkowo w tabeli 9 (strona 43 Raportu) wśród kosztów wymienia się usunięcie 12 ha lasów, co wprowadza dodatkowe zamieszanie co do wielkości lasów na obszarze inwestycji.
- b) Nie określono powierzchni siedlisk przyrodniczych Natura 2000, dlatego trudno ocenić wielkość i wartość ponoszonej straty.
- c) Z danych zawartych w tabeli 13 (strona 55 i 56) wynika, że na 12 drzewostanów rosnących na siedlisku LMśw w ośmiu gatunkiem panującym jest sosna (udział od 50 do 100%), w dwóch dominuje dąb (udział 70 i 90%), a w dwóch brzoza (udział 40 i 80%). Jest to wyraźna

sprzeczność z cytowanym wyżej zapisem, tym bardziej, że na stronach 25 i 57 Raportu jest wzmianka o pinetyzacji drzewostanów. Przy okazji - pinetyzacja to inaczej borowacenie a nie borowienie, jak to zapisano na stronie 57 raportu.

- d) Nie negując stwierdzeń dotyczących roli lasu w kształtowaniu stosunków wodnych na danym obszarze należy zwrócić uwagę, że autorzy raportu, omawiając powyższe zagadnienia, powołują się na badania Szymańskiego (strona 27), Mathesa (strona 29), Bacy i in. (strona 29, tabela 6), Hoppego (strona 30), Ettingena (strona 30), Jaworskiego (strona 30) nie podając jednak daty opublikowania pracy. Ponadto w spisie literatury nie ma wśród autorów Panów Szymańskiego, Mathesa, Hoppego, Ettingena, Jaworskiego.
- e) W Raporcie podaje się (str. 55 i 56) skrócone opisy drzewostanów, które zawierają błędne dane. W tabeli dotyczącej drzewostanów Nadleśnictwa Taczanów podano, że:
- w poddziale 164a jest Lmśw, a powinno być LMśw,
 - w poddziale 164c w skład gatunkowy wchodzi Lo – powinna być chyba lipa o skrócie Lp,
 - w poddziale 164d typ siedliskowy lasu podano jako Mśw – powinien być chyba LMśw.
 - w tabeli dotyczącej drzewostanów nie będących własnością Skarbu Państwa użyto dwa razy zły skrót dla jesionu (jest Jś, a powinno być Js), a skrót klona zapisano małą literą (jest kl, powinno być Kl).
- f) Szkoda, że określając powierzchnię lasów do wycięcia nie podano wielkości zapasu tych drzewostanów. Jest to element potrzebny do wyliczenia wielkości jednorazowego odszkodowania za przedwczesny wyręb drzewostanów. Nie podano stosownego wzoru i obliczeń odszkodowań dla poszczególnych drzewostanów. Utrudnia to z jednej strony ustalenie, czy wyliczone wartości odszkodowania są poprawne, a drugiej jest to niespójnie metodycznie w stosunku do innych obliczeń i wartości, dla których podano stosowne wzory.
2. Przedstawiono w raporcie i aneksie wnikliwą analizę wpływu lasów na zdolności retencyjne zlewni i przeciwdziałanie powodzi, jednak w obliczeniach skoncentrowano się wyłącznie na powierzchni lasów w czasie zbiornika planowanych do wycięcia, wykazując ich nieistotne znaczenie, co jest niezrozumiałe. Nie uwzględniono bowiem zdolności retencyjnych zakrzáczeń planowanych do wycięcia (o powierzchni 3,7 ha) oraz dużych powierzchni trwałych użytków zielonych występujących w dolinie Lutyni, w tym na utworach torfowych o dużych zdolnościach retencyjnych. Wskazano jednocześnie na niekorzystny rozkład lasów w zlewni i potrzebę zwiększenia retencji przede wszystkim w górnej części zlewni (str. 28). Na str. 28 Raportu są odsyłacze do rysunku 1 i 2, których nie ma w tym dokumencie. Niektóre elementy opisu tego zagadnienia są nieprecyzyjne i niezrozumiałe (str. 31), np. „variant zwiększenia zalesienia w odniesieniu do całej doliny rzecznej opóźni, lecz nie wyeliminuje całkowicie ewentualnych większych przeptywów – redukcji wezbrań i fali powodziowej”. „Parametr wskaźnika lesistości samej czaszy zbiornika oraz udziału drzewostanów o dużej zdolności retencyjnej nie ma istotnego znaczenia dla rozważania zalesienia całej czaszy jako alternatywnej metody redukcji wezbrań”. Alternatywa zalesienia całej czaszy zbiornika została błędnie przyjęta, ponieważ zalesienia są potrzebne na obszarze górnej części zlewni (co na str. 28 stwierdzili sami Autorzy Raportu), a nie w samej dolinie, która posiada już pewne zdolności retencyjne.
3. Biorąc pod uwagę bardzo małą lesistość obu gmin (Dobrzyca 7,2%, Kotlin 11,2%), na terenie których zlokalizowany ma być zbiornik, a także cenność planowanych do wycinki typów lasów (w tym z Załącznika 1 Dyrektywy Siedliskowej), należałoby rozważyć realizację większego zakresu działań kompensacyjnych polegających na zalesieniu równoważnych powierzchni, zwłaszcza w górnej części zlewni Lutyni, np. w ramach programu zwiększenia lesistości kraju, z uwzględnieniem stosownych dopłat dla rolników.

III

Wpływ planowanego zbiornika na inne elementy przyrodnicze

Znaczą część terenu objętego czaszą przyszłego zbiornika Lutynia zajmują użytki zielone, na których występują seminaturalne zbiorowiska roślin naczyniowych, w mniejszym lub większym stopniu zmodyfikowane użytkowaniem (wykaszenie, wypasanie). Dość licznie występują tu także zbiorowiska ziołoroślowe, ekotonowe i okrajkowe, co powoduje dużą różnorodność biologiczną oraz krajobrazową. Większość stwierdzonych fitocenozy należy do częstych lub pospolitych w Wielkopolsce. Stwierdzono cztery siedliska przyrodnicze Natura 2000, z Załącznika I Dyrektywy Siedliskowej 92/43/EWG (na obszarze planowanej inwestycji nie objęte ochroną). Do siedliska *91E0 należą naturalne i zbliżone do naturalnych lasy łęgowe jesionowo-olszowe *Fraxino-Alnetum*. W siedlisku 9170 zachowały się fragmenty grądu *Galio sylvatici-Carpinietum* oraz słabo zdegradowane formy grądu z gatunkami z *Quercus-Fagetum* w runie drzewostanu. Siedlisko 6510 zajmują ekstensywnie użytkowane łąki wilgotne na terasach dennych doliny Lutyni, tworzone przez 5 zespołów z klasy *Molinietalia* (ze związku *Filipendulion* i *Calthion*) oraz drzewostany olszowe na dawnych użytkach zielonych. Siedlisko 6430 zajmują dwie asocjacje azotolubnych, nadrzecznych ziołorośli okrajkowych z *Calestegion sepium*. Pięć zespołów roślinnych należy do rzadko występujących na obszarze Wielkopolski: źródliskowy zespół *Cardamino-Chrysosplenietum alternifolii* ze śledzienią skrętolistną na wysiękach wód stokowych, wodny zespół *Cardamino amarae-Beruletum erecti* z potoczniakiem wąskolistnym w korycie rzeki Lutyni, pastwiskowy zespół *Potentillio-Festucetum arundinaceae* z kostrzewą trzcinową, ziołorośla okrajkowe *Stachyo sylvaticae-Impatientetum noli-tangere* z niecierpkim pospolitym, a także polny zespół *Setario-Lycopsietum arvensis* z krzywoszyjem polnym. Cztery zespoły roślinne należą do zagrożonych wymarciem na obszarze Wielkopolski. Są to asocjacje: źródliskowy zespół *Cardamino-Chrysosplenietum alternifolii* ze śledzienią skrętolistną, łąka ostrożeńkowa *Angelico-Cirsietum oleracei*, płaty z sitowiem leśnym *Scirpetum sylvatici*, jak również ziołorośla okrajkowe *Stachyo sylvaticae-Impatientetum noli-tangere* z niecierpkim pospolitym. Na omawianym obszarze nie ma obszarowych form ochrony przyrody, natomiast stwierdzono występowanie czterech gatunków roślin objętych ochroną częściową: konwalia majowa *Convallaria majalis*, kruszyna pospolita *Frangula alnus*, grąziel żółty *Nuphar lutea* oraz porzeczka czarna *Ribes nigrum*.

Opisując oddziaływanie przedsięwzięcia na faunę stwierdzono m.in., że „dzięki skomplikowanej strukturze krajobrazu ... na obszarze planowanego zbiornika Lutynia występuje bogata ornitofauna, reprezentująca szerokie spektrum jednostek taksonomicznych”. Na obszarze objętym inwentaryzacją ornitologiczną stwierdzono łącznie 65 gatunków ptaków, z których 4 gatunki są wymienione w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej (79/409/EWG - obecnie 2009/147/WE, tj. bocian biały, dzięcioł czarny, lerka i ortolan), a pozostałe podlegają prawnej ochronie gatunkowej, z wyjątkiem sroki, krzyżówki i bażanta.

Z innych zwierząt objętych ochroną gatunkową na analizowanym terenie widziano: mrówkę rudnicę, ślimaka winniczka, kruka i bobra europejskiego. Ten ostatni gatunek figuruje w Załączniku II Dyrektywy Siedliskowej (92/43/EWG).

Uwagi!

1. Biorąc pod uwagę liczne występowanie rzadkich i zagrożonych zbiorowisk roślinnych, w tym siedlisk Natura 2000, a także chronionych gatunków roślin należałoby wykonać szerszy zakres działań kompensacyjnych, obejmujących przeniesienie cennych gatunków roślin do analogicznych siedlisk lub na inne obszary.
2. Uwzględniając występowanie na tym obszarze licznej i cennej ornitofauny oraz inne gatunki zwierząt, a także planową wycinkę drzew i zakrzewień oraz likwidację zarośli nadrzecznych i łąk trwałych na dość dużym obszarze, należałoby również wykonać znacznie szerszą kompensację

przyrodniczą, obejmującą odtworzenie tych elementów w taki sposób aby stworzyć alternatywne siedliska dla tej fauny.

Wielkość tych kompensacji powinna być adekwatna do niszczonych powierzchni poszczególnych typów siedlisk. Program kompensacji przyrodniczej powinien być przygotowany przez specjalistów i poddany ocenie w raporcie przed wydaniem decyzji o realizacji przedsięwzięcia.

IV

Wpływ planowanego zbiornika na obszary Natura 2000 i inne obszary chronione

W Raporcie zapisano (strony 65-71, 110), że projektowany zbiornik wodny Lutynia nie leży na żadnym obszarze objętym ochroną w formie przewidzianej artykułem 6.1. Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. W zlewni dolnego biegu rzeki Lutyni leży obszar Natura 2000 ochrony siedlisk PLH31_31 Lasy Żerkowsko-Czeszewskie, z dwoma rezerwatami, a mianowicie „Lutynia”, przylegający do doliny rzeki Lutyni, a także „Czeszewo”, przylegający do prawego brzegu rzeki Warty na północ od rezerwatu „Lutynia”. Ponadto od miejscowości Pawłowice w gminie Żerków dolina rzeki Lutyni leży w Żerkowsko-Czeszewskim Parku Krajobrazowym, a także mniej więcej od tej miejscowości jest usytuowana na Obszarze Chronionego Krajobrazu Szwajcaria Żerkowska. Ujściowy odcinek rzeki Lutyni leży na obszarze Natura 2000 ochrony ptaków PLB300002 Dolina Środkowej Warty.

Analizując w raporcie oddziaływanie planowanego przedsięwzięcia na obszary Natura 2000 i inne prawnie chronione wykazano, że są one zlokalizowane głównie w dolnym odcinku rzeki i znacznie oddalone od planowanej inwestycji. Oddziaływanie omawianego przedsięwzięcia na te obszary będzie niewielkie i nieistotne, ponieważ warunki wodne w dolnym i ujściowym odcinku rzeki Lutyni oraz jej dolinie są kształtowane w większym stopniu przez dopływy tej rzeki zlokalizowane poniżej planowanego zbiornika oraz zwiększone spływy z rosnącej powierzchni zlewni, a także od oddziaływania rzeki Warty i wód cofkowych Lutyni związanych z poziomem wody w rzece Warcie, do której Lutynia uchodzi.

V

Wpływ planowanego zbiornika na jakość wód

Planowany zbiornik wodny Lutynia jest przewidziany głównie do retencji wody na potrzeby nawodnień rolniczych, z funkcją ochrony przed powodzią. W raporcie wykazano, że planowany zbiornik wodny nie wpłynie negatywnie na jakość wód podziemnych, ponieważ są one dobrze izolowane nieprzepuszczalnymi warstwami gruntu. Istniejące studnie znajdujące się w strefie planowanej czaszy zbiornika zostaną zlikwidowane. W celu sprawdzenia przyjętej oceny po wybudowaniu zbiornika ma być prowadzony monitoring zmian poziomu wody w studniach gospodarskich i piezometrach zainstalowanych w bezpośrednim sąsiedztwie zbiornika.

W raporcie wskazano, że badania monitoringowe Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska (*Raport o stanie środowiska w Wielkopolsce w roku 2006*) wykazywały złą jakość wody rzeki Lutyn, która kwalifikowana była do IV i V klasy czystości. O niskiej jakości wody decydowały podwyższone stężenia substancji biogennych i organicznych oraz stan sanitarny. Sporadycznie stwierdzano przekroczenie norm dla metali, w tym ciężkich, a także przekroczenie norm niektórych wskaźników zanieczyszczeń przemysłowych.

Dokonując aktualnej oceny jakości wód w rzece wykonano własną ocenę jedynie na podstawie roślin wodnych (makrofitów) z wykorzystaniem Makrofitowej Metody Oceny Rzek stosowanej obecnie w rutynowym monitoringu wód. Uzyskane wyniki pozwoliły sklasyfikować wodę w rzece na granicy klasy umiarkowanej i dobrej (raport str. 19 i 32, wyjaśnienia pkt. VII). Zaplanowano, że po wybudowaniu zbiornika będą wykonywane badania monitoringowe jakości wody w zbiorniku Lutynia

w okresie porealizacyjnym przez okres 5 lat wyłącznie w oparciu o metody makrofitowe (MMOR i ESMI).

Uwagi!

Przedstawione i zaplanowane badania jakości wód należy uznać za niewystarczające.

1. Głównym celem planowanego zbiornika ma być zapewnienie wody do nawodnień rolniczych, zatem powinien on zapewnić wodę o odpowiedniej jakości, uwzględniając bezpieczeństwo zdrowia ludzi (w przypadku nawadniania roślin do bezpośredniej konsumpcji) i zwierząt (przy nawadnianiu roślin pastewnych) oraz zachowanie odpowiedniego stanu środowiska na obszarach produkcji rolnej (w tym jakości gleb i stanu sanitarnego). Kwestia jakości wody w nawiązaniu do jej rolniczego wykorzystania nie została w raporcie i aneksie do raportu wyjaśniona.
2. Przeprowadzoną ocenę jakości wód wyłącznie w oparciu o metodę makrofitową na jednym stanowisku (Raport str. 89) należy uznać za niewystarczającą. Odzwierciedla ona bowiem jedynie warunki troficzne wód, natomiast nie informuje o stanie sanitarnym oraz zanieczyszczeniach specyficznych. Takie badania tylko jednego wskaźnika i wykonane nową metodą (dotychczas nie stosowaną) nie uprawniają do wnioskowania o tendencji zmian ogólnej jakości wody w stosunku do okresu wcześniejszego.

W wyjaśnieniach do pisma nr WOO-I.4204.I.2011.JL RDOŚ pkt VII.2 stwierdzono, że obecnie wskaźniki fizyczno-chemiczne nie są stosowane jako podstawowe wskaźniki jakości wód. Istotnie pełnią one rolę wspierającą dla oceny stanu ekologicznego wód na podstawie wskaźników biologicznych, ale powinny być również brane po uwagę.

Zgodnie z nowymi kryteriami określonymi w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 20 sierpnia 2008 roku w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych (Dz. U. nr 162, poz. 1008) podstawą klasyfikacji jednolitych części wód są elementy fizyczno-chemiczne, biologiczne i hydromorfologiczne, dla których zostały określone wartości graniczne dla poszczególnych klas stanu ekologicznego wód naturalnych oraz potencjału ekologicznego wód sztucznych i silnie zmienionych. Obok oceny stanu ekologicznego wód wykonywana jest również ocena stanu chemicznego na podstawie substancji określonych w załączniku nr 8 do ww. Rozporządzenia.

Wartości graniczne wskaźników jakości wód powierzchniowych w ciekach naturalnych (struga, strumień, potok oraz rzeka) określono w Załączniku nr 1 do ww. Rozporządzenia. Elementy biologiczne obejmują następujące wskaźniki: fitoplankton (chlorofil „a”), fitobentos (wskaźnik okrzemkowy IQ), makrofity (Makrofitowy Indeks Rzeczny), dla których określono wartości graniczne dla 5 klas jakości. Pozostałe dwa wskaźniki biologiczne (makrobezkręgowce bentosowe oraz ichtiofauna) nie są jeszcze stosowane ponieważ ich warunki referencyjne są w trakcie ustalania.

Elementy fizyczno-chemiczne mają określone wartości graniczne dla klasy I i II (dla pozostałych klas poniżej stanu dobrego wartości granicznych nie ustala się) i obejmują następujące wskaźniki:

- charakteryzujące stan fizyczny: temperatura wody i zawiesina ogólna;
- charakteryzujące warunki tlenowe: tlen rozpuszczony, pięciodobowe zapotrzebowanie tlenu (BZT5), chemiczne zapotrzebowanie tlenu (ChZT-MN i ChZT-Cr), ogólny węgiel organiczny;
- charakteryzujących zasolenie: przewodność z 20°C, substancje rozpuszczone, siarczany, chlorki, wapń, magnez;;
- charakteryzujących zakwaszenie: odczyn pH;
- charakteryzujących warunki biogenne: azot amonowy, azot Kjeldahla, azot azotanowy, azot ogólny i fosfor ogólny.

Ponadto w ocenie wód w I i II klasie powinny być uwzględnione 23 substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego (specyficzne zanieczyszczenia syntetyczne i niesyntetyczne), określone w załączniku nr 5 do ww. Rozporządzenia.

Zasady oceny wód sztucznych i silnie zmienionych określa załącznik 7 do ww. Rozporządzenia. Ich potencjał ekologiczny klasyfikuje się na podstawie elementów fizyczno-chemicznych,

biologicznych i hydromorfologicznych, stosowanych w klasyfikacji stanu ekologicznego tej kategorii naturalnych wód powierzchniowych, która najbardziej przypomina ocenianą sztuczną lub zmienioną część wód.

W rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 22 lipca 2009 roku w sprawie klasyfikacji stanu ekologicznego, potencjału ekologicznego i stanu chemicznego jednolitych części wód powierzchniowych (Dz. U. nr 122 poz. 1018) określono również jakie elementy powinny być analizowane przy klasyfikacji wód powierzchniowych. W przypadku wód płynących (struga, strumień, potok, rzeka lub ich część) przy klasyfikacji stanu ekologicznego należy uwzględnić m.in. w grupie elementów biologicznych: skład i liczebność flory wodnej, skład i liczebność bezkręgowców bentosowych, skład, liczebność i struktura wiekowa ichtiofauny, a w grupie elementów chemicznych i fizyczno-chemiczne: warunki termiczne, natlenienia, zasolenie, zakwaszenie, substancje biogenne i substancje szczególnie szkodliwe (wszystkie substancje priorytetowe i inne substancje szkodliwe odprowadzane do wód powierzchniowych). W odniesieniu do silnie zmienionych wód stojących (w tym zbiornika wodnego – jakim będzie Zbiornik Lutynia) należy obok wyżej wymienionych wskaźników uwzględnić dodatkowo w grupie elementów biologicznych - skład i liczebność fitoplanktonu, a w grupie elementów chemicznych i fizyczno-chemiczne - przejrzystość wody.

Niezależnie od przedstawionych wyżej kryteriów, w przypadku dokonywania oceny zmian jakości wody w dłuższym okresie należy analizować te same wskaźniki oznaczane analogicznymi metodami.

Pewne zagrożenie dla jakości wód może stwarzać cmentarz zlokalizowany na lewym brzegu Lutyni na rzędnej ok. 131,00 m n.p.m. Dla zniwelowania tego zagrożenia cmentarz ma zostać zamknięty, a pomiędzy cmentarzem i zbiornikiem zostanie wykonany drenaż mający na celu przechwycenie wód filtrujących w stronę zbiornika. Filtrujące wody będą kierowane do studni żelbetowej, w której będą poddane chlorowaniu a następnie odprowadzone do zbiornika.

Budowa planowanego zbiornika wodnego na rzece Lutyni istotnie zmieni właściwości magazynowanej wody. Na stronach 60-63 raportu autorzy wykazali szereg negatywnych oddziaływań planowanego zbiornika. W świetle przedstawionych oddziaływań realizacja inwestycji przed uporządkowaniem gospodarki ściekowej na obszarze zlewni i dopuszczenie do napełnienia zbiornika wodą zanieczyszczoną przyczyni się istotnie do pogorszenia jakości wód powierzchniowych w tej części rzeki i planowanym zbiorniku. Ustaną bowiem lub zostaną znacznie spowolnione procesy samooczyszczania zachodzące bardzo sprawnie w wodzie płynącej w rzece, a zgromadzone w zbiorniku składniki biogenne przyczynią się do znacznego nasilenia procesu eutrofizacji i dalszego samozanieczyszczania wód (w tym zakwitów glonów i sinic).

W wyjaśnieniach do pisma nr WOO-I.4204.I.2011.JL RDOŚ pkt VII.3 stwierdzono, że „Inwestor nie jest podmiotem, który samodzielnie może podjąć realne działania zmierzające do poprawy stanu ekologicznego rzeki Lutyni, ponieważ są one uwarunkowane przede wszystkim przez sposób użytkowania zlewni rzeki Lutyni (zlewnia rolnicza)”. Nadmieniono także, że na terenie gminy Dobrzyca jest realizowany program jej kanalizacji, z czego może wynikać fakt poprawy stanu ekologicznego rzeki Lutyni zmierzony metodą makrofitowa (MMOR).

Uwagi!

3. Ponieważ planowany zbiornik wodny ma gromadzić wody do nawodnień rolniczych powinny być zapewnione szczególne warunki sanitarne, dlatego wody filtrujące z terenu cmentarza po przejściu przez studnię z chloratorem powinny być odprowadzone poza zbiornik (np. rurociągiem do rzeki poniżej zbiornika).
4. Wybudowanie zbiornika wodnego na rzece Lutyni zmieni charakter ekosystemu wodnego w tej części rzeki z lotycznego (płynącego) na lenityczny (stojący) i spowoduje pogorszenie jakości wody w zbiorniku, zwłaszcza w przypadku napełnienia go wodą zanieczyszczoną. Może się okazać, że

woda zgromadzona w zbiorniku nie będzie się nadawać do nawodnień rolniczych (co przekreśli główny cel planowanego przedsięwzięcia), a przywrócenie jej dobrego stanu będzie wymagało w przyszłości skomplikowanych i kosztowych prac rekultywacyjnych. Dopuszczenie do pogorszenia jakości wód przez inwestora w wyniku zbudowania zbiornika na rzece Lutyni stanowić będzie naruszenie podstawowej zasady ochrony środowiska jaką jest „zasada zapobiegania” określona w Art. 6 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. nr 62 poz. 627 ze zm.). Nie można zaakceptować stanowiska przedstawionego w wyjaśnieniach do pisma nr WOO-I.4204.I.2011.JL RDOŚ pkt VII.2, że „w przypadku wystąpienia negatywnych rezultatów... będą zaplanowane adekwatne działania, które mogą być zaplanowane tylko wtedy, gdy będzie znana specyfika zagrożenia”. Ta specyfika zagrożenia powinna być rozpoznana obecnie poprzez pełną ocenę jakości wód, obejmującą wszystkie grupy wskaźników oraz dokładną inwentaryzację źródeł zanieczyszczeń, a działania powinny polegać na ich likwidacji. W świetle Art. 7 Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. nr 62 poz. 627 ze zm.) działania te należy zaliczyć również do obowiązków Inwestora.

5. Informacje podane w raporcie i wyjaśnieniach WZMiUW Rejonowy Oddział w Ostrowie o realizowanym programie kanalizacji gminy Dobrzyca są bardzo ogólne, a wniosek o poprawie jakości wody w rzece w wyniku realizacji tego programu kanalizacji jest zbyt ogólnikowy i uproszczony. Działania mające na celu likwidację zanieczyszczeń wód w zlewni oraz poprawę jakości wód powinny realizować głównie samorządy Gmin Dobrzyca i Kotlin, które deklarują duże zainteresowanie i poparcie dla budowy planowanego zbiornika. Działania te powinny być realizowane w ścisłej współpracy z Wielkopolskim Zarządem Melioracji i Urzędzeń Wodnych w Poznaniu, Rejonowy Oddział w Ostrowie jako inwestorem powołanym przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego - właściciela planowanego zbiornika wodnego Lutynia, a także właścicielami i użytkownikami gruntów. Współpraca Gmin z Inwestorem powinna dotyczyć głównie dostosowania harmonogramu realizacji kanalizacji i likwidacji źródeł zanieczyszczeń wód do harmonogramu budowy zbiornika Lutynia, aby działania te zostały wykonane przed planowanym napełnianiem zbiornika. W celu ograniczenia presji rolnictwa na jakość wód można ustanowić strefę ochronną wokół planowanego zbiornika, a na obszarach rolniczych zalecić stosowanie dobrych praktyk rolniczych (Kodeks Dobrej Praktyki Rolniczej). Na obszarach nieskanalizowanych władze Gmin powinny prowadzić ścisłą kontrolę zbiorników bezodpływowych oraz postępowania ze ściekami i konsekwentnie egzekwować wywożenie ścieków do oczyszczalni.

VI

Podsumowanie i wnioski

W przedłożonym raporcie o oddziaływaniu planowanego Zbiornika Lutynia wraz z aneksem oraz wyjaśnieniach Wielkopolskiego Zarządu Melioracji i Urzędzeń Wodnych w Poznaniu Rejonowy Oddział w Ostrowie załączonych do pisma z dnia 14 marca 2011 r. zastrzeżenia budzi słabe uzasadnienie budowy zbiornika potrzebami nawodnieniowymi w rolnictwie, ocena oddziaływania planowanego przedsięwzięcia na niektóre elementy przyrodnicze oraz zakres działań minimalizujących szkody i kompensacyjnych, a także ocena jakości wód i zakres monitoringu porealizacyjnego.

1. Główne funkcje zbiornika są w analizowanych dokumentach przedstawiane w różny sposób, niekiedy sprzeczny. Przedstawione uzasadnienie budowy Zbiornika Lutynia dla zaspokojenia potrzeb nawodnień rolniczych należy uznać za niewystarczające. Nie przedstawiono analizy ekonomicznej tego aspektu przedsięwzięcia a wniosek o pozytywnym wpływie przedsięwzięcia na ludzi poprzez nawodnienia wydaje się za daleko idący. W ocenie oddziaływania nie przeanalizowano tempa starzenia się zbiornika i jego wypływania oraz nie przedstawiono działań mających na celu przeciwdziałanie temu zjawisku i sposobu zagospodarowania lub unieszkodliwiania osadów usuwanych ze zbiornika.
2. Charakterystykę parametrów hydrologicznych przedstawiono wyłącznie jako wartości średnie, natomiast nie przedstawiono warunków hydrologicznych zbiornika i zarządzania wodami w warunkach

ekstremalnych, w szczególności okresach suszy, kiedy zapotrzebowanie na wodę do nawodnień jest największe, a zasilanie wodą najmniejsze. Niektóre wielkości przepływów charakterystycznych w raporcie podano błędnie.

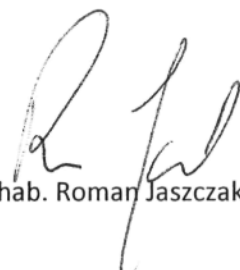
3. Analizowane w raporcie warianty przedsięwzięcia mają charakter wyłącznie techniczny i nie spełniają w pełni wymogu wariantowości w rozumieniu Art. 66 pkt 5 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 ze zm.). Jako wariant najkorzystniejszy dla środowiska uznano wariant zerowy, natomiast nie analizowano wariantu alternatywnego dla środowiska, np. z rozwiązaniami proekologicznymi w zakresie alimentowania przepływów i przeciwdziałania powodzi, czy budową zbiornika na potrzeby nawodnieniowe w innym miejscu (przy mniejszych szkodach środowiskowych). Nadmiernie uproszczona jest również ocena oddziaływań wynikających z istnienia przedsięwzięcia, a syntetyczna ocena oddziaływań przedsięwzięcia w fazie budowy i w trakcie eksploatacji zawiera oceny niedoszacowane, przeszacowane i obciążone błędem.
4. Biorąc pod uwagę bardzo małą lesistość obu gmin (Dobrzyca 7,2%, Kotlin 11,2%), na terenie których zlokalizowany ma być zbiornik, a także status ochronny i cenność planowanych do wycinki typów lasów (w tym z Załącznika 1 Dyrektywy Siedliskowej), jak również liczne występowanie rzadkich i zagrożonych zbiorowisk roślinnych, w tym siedlisk Natura 2000 oraz chronionych gatunków roślin należałoby rozważyć realizację większego zakresu działań kompensacyjnych polegających na zalesieniu równoważnych powierzchni, zwłaszcza w górnej części zlewni Lutyni oraz przeniesieniu cennych gatunków roślin do analogicznych siedlisk lub na inne obszary. Kompensacja przyrodnicza powinna także objąć odtworzenie elementów przyrodniczych stanowiących zastępcze siedliska dla ornitofauny, objętej oddziaływaniem zbiornika.
5. Planowany Zbiornik Lutynia będzie miał niekorzystne cechy morfometryczne, sprzyjające dużej podatności na degradację, co wymaga szczególnego podejścia do zapewnienia dobrej jakości wód, wymaganej zapisami Ramowej Dyrektywy Wodnej. Przedstawione i zaplanowane badania jakości wód należy uznać za niewystarczające. Głównym celem planowanego zbiornika ma być zapewnienie wody do nawodnień rolniczych, zatem powinien on zapewnić wodę o odpowiedniej jakości. Kwestia jakości wody w nawiązaniu do jej rolniczego wykorzystania nie została w raporcie i aneksie do raportu wyjaśniona.
6. Przeprowadzoną ocenę jakości wód wyłącznie w oparciu o metodę makrofitową na jednym stanowisku należy uznać za niewystarczającą. Odzwierciedla ona bowiem jedynie warunki troficzne wód, natomiast nie informuje o stanie sanitarnym oraz zanieczyszczeniach specyficznych. Takie badania tylko jednego wskaźnika i wykonane nową metodą (dotychczas nie stosowaną) nie uprawniają do wnioskowania o tendencji zmian ogólnej jakości wody w stosunku do okresu wcześniejszego. Zgodnie z nowymi kryteriami przy klasyfikacji wód powierzchniowych płynących należy uwzględnić m.in. w grupie elementów biologicznych: skład i liczebność flory wodnej, skład i liczebność bezkręgowców bentosowych, skład, liczebność i struktura wiekowa ichtiofauny, a w grupie elementów chemicznych i fizyczno-chemicznych: warunki termiczne, natlenienia, zasolenie, zakwaszenie, substancje biogenne i substancje szczególnie szkodliwe (wszystkie substancje priorytetowe i inne substancje szkodliwe odprowadzane do wód powierzchniowych). W odniesieniu do silnie zmienionych wód stojących (w tym zbiornika wodnego – jakim będzie Zbiornik Lutynia) należy obok wyżej wymienionych wskaźników uwzględnić dodatkowo w grupie elementów biologicznych - skład i liczebność fitoplanktonu, a w grupie elementów chemicznych i fizyczno-chemicznych - przejrzystość wody.
7. Ponieważ planowany zbiornik wodny ma gromadzić wody do nawodnień rolniczych powinny być zapewnione szczególne warunki sanitarne, dlatego wody filtrujące z terenu cmentarza po przejściu przez studnię z chloratorem powinny być odprowadzone poza zbiornik (np. rurociągiem do rzeki poniżej zbiornika).
8. Wybudowanie zbiornika wodnego na rzece Lutyni zmieni charakter ekosystemu wodnego w tej części rzeki i spowoduje pogorszenie jakości wody w zbiorniku, zwłaszcza w przypadku napełnienia go wodą zanieczyszczoną. Dopuszczenie do pogorszenia jakości wód przez Inwestora w wyniku zbudowania zbiornika na rzece Lutyni stanowiłoby naruszenie podstawowej zasady ochrony środowiska jaką jest „zasada zapobiegania” określona w Art. 6 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. nr 62 poz. 627 ze zm.). Informacje o programie kanalizacji gminy Dobrzyca i wniosek o poprawie jakości wody w rzece w wyniku jego realizacji jest zbyt ogólnikowy i uproszczony. Działania

mające na celu likwidację zanieczyszczeń wód w zlewni oraz poprawę jakości wód, realizowane głównie samorządy Gmin Dobrzyca i Kotlin, powinny być realizowane w ścisłej współpracy z Wielkopolskim Zarządem Melioracji i Urzędzeń Wodnych w Poznaniu, Rejonowy Oddział w Ostrowie jako Inwestorem powołanym przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego - właściciela planowanego zbiornika wodnego Lutynia, a także właścicielami i użytkownikami gruntów. Harmonogram tych działań powinien być dostosowany do harmonogramu budowy zbiornika Lutynia, aby zostały one wykonane przed planowanym napełnianiem zbiornika. Na obszarze zlewni planowanego zbiornika powinny być stosowane dobre praktyki rolnicze (Kodeks Dobrej Praktyki Rolniczej) oraz ścisła kontrola zbiorników bezodpływowych i postępowania ze ściekami.

9. W raporcie i ww. wyjaśnieniach wykazano, że planowany zbiornik spowoduje przeobrażenie reżimu hydrologicznego w dolinie Lutyni na krótkim odcinku poniżej zapory, natomiast w dalszym biegu rzeki przyływ jest sterowany za pomocą czterech jazów. Biorąc pod uwagę potrzebę alimentowania przepływów niżówkowych i zmniejszenie ryzyka powodzi w górnym biegu rzeki należałoby rozważyć zamiast planowanego Zbiornika Lutynia wybudowanie kolejnego jazu, o znacznie mniejszym stopniu ingerencji w środowisko przyrodnicze i bez tak szerokich negatywnych skutków środowiskowych i społeczno-gospodarczych.

Poznań, dnia 4 maja 2011 r.

prof. dr hab. Janina Zbierska

dr hab. Roman Jaszcza